

ЈЕЗИК НАЂЕ ПУТ, КАО ВОДА

(Јелена Ангеловски: *Штеловање главе*, КОВ, Вршац, 2024)

Прозни записи сабрани у жанровски тешко одредивој књизи Јелене Ангеловски првенствено трагају за отворима, напуклинама и усецима у језику. Наравно, реч је о новоприхваћеном језику који обликује, дефинише и тумачи ауторкину свакодневицу у емиграцији. Њен живот и животи чланова њене породице крећу се у језичкој спирали, почев од простог прављења буке (колоквијално речено „лупања”), па све до конструисања школски тачних граматичких реченица и изговарања нечег смисленог. Опрез и пажња да се у координатама нематерњег језика без грешке употребе говорни чинови руковођени строгим језичким правилима попуштају оног тренутка када нараторка одлучи да су знање о језику који покушава да говори, као и конкретна примена тог знања, тек језичка игра, и то игра сама по себи, у којој нема ни победника ни побеђених. „Језик увек нађе пут, стално то

понављам ових месеци својој деци, очајној што ништа не разумеју, а и ако разумеју, не знају да кажу. У том пробијању језика важно је отарасити се сваке сујете и разгигати руке и ноге, просто. Лупај, нешто ће те разумети”, објашњава и даје упуте Ангеловска својој деци, престрављеној страним реченичким конструкцијама које нису могуће у њиховом матерњем језику. Синтагма „пробијање језика” јесте најприкладнији назив игре коју су, напуштањем Србије и одласком у Швајцарску, започели да играју Јелена Ангеловски и чланови њене породице.

Игра која за циљ има потрагу за отворима, напуклинама и усецима у нематерњем језику понекад задобија забрињавајуће импликације. Актери игре често се „преиграју” у том својеврсном „пробијању језика” што за последицу има да се током сваког од говорних чинова пословично осећају као „идиоти”, како пише ауторка: „Неко ми је једном рекао да се кад говори на страном језику увек помало осећа као идиот. После неког времена живота на језику који ми је још увек доста стран, могу само да додам – не осећаш се помало, него потпуно као идиот. И то је центар проблема – не бориш се ти ту са језиком, ни са људима. Бориш се са својом сујетом, која дивља ли дивља, код неког више, код неког мање.” Нараторка – која у *Штеловању главе* сасвим (не)фукоовски спаја живот аутора са животом јунака, не стојећи са стране као некакав „спољњи фактор” већ се обревши унутар текста – налази се у „јанусовској” (или је правилније рећи „антиподној”) позицији: она је доктор филолошких наука и предавач матерњег језика и културе деци српског порекла у Швајцарској, али је истовремено и неко ко недовољно добро говори језик средине у којој живи, а којим говори већинско становништво. Отуда долази потреба за борбом са

сопственом сујетом и субјективни осећај описан као „идиотски”. Међутим, као и свака игра, и језичка игра се савладава праксом и вежбањем, па тако, у оптимистичном кључу и завршава *Шшеловање љаве*, речима којима се језичка баријера описује као нешто узбудљиво, јер: „Сви ми који живимо у другом језику знамо да језичка баријера није увек препрека, већ често и згодан заклон кад хоћеш да издушиш нешто само за своје уши и за уши својих ближњих.” Баријере заправо и нема, јер је суштина у игри „пробијања језика” у којој, и поред свих замки, ипак нема непремостивих нивоа.

Пре него што их је сабрала између корица, Јелена Ангеловски је своје језгровите, сликовите и духовите записе о емигрантском животу у Швајцарској објављивала на друштвеним мрежама и блогу по ком је књига и насловљена. Форма Фејсбук постова јој је омогућила да бритко и ефектно поентира у белешкама које су имале за циљ да пластично осликају разлике између аспеката културних традиција понетих из ауторкине матичне земље и пракси које негују представници народа и националних група настањених у Швајцарској у којој се из професионалних разлога обрела. Неконвенционалност, која се подразумева када је реч о писању без обавезујућих естетских и поетичких узуса, ове записе ни на који начин није учинила стилско-језички мањкавим, а тематско-мотивски беспредметним. Напротив, Јелена Ангеловски демонстрира вештину писања нефикционалне „једноминутне” прозе; њен израз је сажет и непретенциозан. Кратке извештаје, попут елоквентних и анегдоталних дневничких бележака, често гарнира излетима у интертекстуалност. Емигрантска искуства представљају изазован литерарни материјал, па је отуда и *Шшеловање љаве* на трагу књига попут *Другој језика* Давида Албахарија у којима се описују феномени и контрадикторности живота у дијаспори.

Најважнија особина ових проза јесте духовитост. Хумор је основна алатка за приказивање емигрантске свакодневице, јер како је у поговору приметио Михајло Пантић: „Хумор има способност да контрадикторност појача и нагласи, али да истовремено угаси екстремност и неаутентичну патетичност.” Ситуације у које западају нараторка или чланови њене породице често одишу апсурдношћу и неретко су повезане с игром „пробијања језика”. У страху од непознатог, другог и другачијег, језик је, што би се рекло, понекад бржи од памети, па се каже и оно што се не мисли или што звучи као мисао а заправо је само прављење збуњујуће буке.

Збирка кратких нефикционалних проза *Шшеловање љаве* Јелене Ангеловски чита се баш онако како се у аналогно доба „штеловала глава” касетофона да би се правилно учили програми за особитне компјутере попут комодора или атарија. Да бисте схватили заплете који третирају свакодневну тематику, попут одласка у школу, куповине, васпитања своје и туђе деце, брачних заврзлама, несугласица са комшијама, болести и страха од пошаста ковида, коришћења градског превоза, одласка на камповање, организовања рођенданских забава и других авантура, читалац мора да препозна регистар „минијатурних траума, микроболова прилагођавања, учења, страхова од непознатог, прогутаних сујета, откривања страног и напуштања познатог”. У том фино калибрираном регистру Јелена Ангеловски пише књигу која се чита баш онако како је то ономад рекао амерички есејиста Џонатан Стерцон – као жива хипотеза.